



Koristne rastline IZGINJAJO Z NAŠIH TRAVNIKOV

Ogroženih rastlinah, ki so že skorajda popolnoma izginile, smo se pogovarjali z Laro Lapajne Golob iz Hiše zelišč, ki zadnja leta opaža, da se zelo veliko ljudi ukvarja z zeliščarstvom.

Eni resno, drugi ljubiteljsko. »Zakonodaja na tem področju je sicer zelo stroga, a v naravi lahko vidimo, da so posamezna rastišča zaščiteneh zdravilnih rastlin izropana. Potreben bi bil drugačen odnos, ljudi bi bilo treba poučiti o pravilni uporabi zdravilnih zelišč. Nabiralci bi se morali obvezno naučiti, kako in koliko nabirati, da se ohrani ravnotežje v naravi. Drugače bodo še ta redka in zelo dragocena rastišča ostala prazna.« opozarja.

Trume nabiralcev

Rastlin v naravi še zdaleč ne nabirajo samo tisti, ki imajo to dejavnost registrirano, a že teh ni malo.

Rastline na travnikih in drugje v naravi so z nami že zelo dolgo. Tako dolgo, da niti pomislimo ne, da jih lahko z danes na jutri tudi zmanjka. Na spisku ogroženih se pojavlja čedalje več takšnih, ki smo jih stoletja s pridom uporabljali pri premagovanju zdravstvenih tegob. Prihodnje generacije jih morda ne bodo več poznale.

Tekst: **LARA JELEN**

Avgusta 2016 je bilo v seznam posameznikov, ki opravljajo osebno dopolnilno delo, vodi ga Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, vpisanih 1205 ljudi, ki nabirajo in prodajajo zelišča v njihovi osnovni obliki. Maja letos pa je bilo oseb, ki imajo prijavljeno tovrstno osebno dopolnilno delo, še nekoliko več, in sicer 1328 posameznikov, so nam sporočili z Ajpesa. Zaradi vse večjega zanimanja za »zeliščarstvo«, ki je posledica želje po (dodatnem) zaslužku ter večjega povpraševanja po zeliščih, predvsem zaradi popularnosti zdrava

vega prehranjevanja, na ministrstvu za kmetijstvo pričakujejo še nadaljnje širjenje prav tega osebnega dopolnilnega dela: nabiranja in prodaje gozdnih sadežev in zelišč v njihovi osnovni obliki. Že samo registracija osebnega dopolnilnega dela je dovolj, da človek lahko nabira rastline za prodajo. Kako dobro jih pozna in ali je seznanjen z uredbo o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (Uradni list 15/2014), ki varuje ogrožene prosto živeče rastlinske vrste, nihče ne preverja. In ko v ospredje pride dobiček ... Nomadska ljudstva, ki so živela v soži-

tju z naravo, so rastline spoštovala in so jih nabirala le toliko, da jih narava ni pogrešala. Za to niso potrebovali zakonov, zadoščale so prave vrednote. Danes, ko zakone sicer imamo (na vrednote pa je marsikdo pozabil), se do narave vedemo, kakor da je naša last, in mislimo, da imamo pravico do vsega, kar v njej vidimo in najdemo.

Obkroženi z naravo, a odtujeni od nje

Z lastniškimi odnosi se spremeni tudi odnos do narave, in sicer postaja čedalje bolj le vir, surovina za izkoriščanje, in ne več enakopraven človekov partner. S tem se človek od narave odtuja, navidezno postaja manj odvisen od nje in hoče doseči vse več, tudi če tega ne potrebuje za preživetje. Samoohranitveni nagon postopoma zamenja želja po udobnejšem, razkošnejšem življenju, je v svoji doktorski disertaciji že pred leti zapisal biolog in

varuh narave Peter Škoberne. Že če opazujemo svojo bližnjo okolico, vidimo, da njegove besede popolnoma držijo. Bliža se čas borovnic, ki k sreči niso ogrožene, a je izjemno težko priti do njih, saj jih nekateri poberejo v trenutku, ko dozori. Bi jih bilo dovolj, če bi si jih vsak nabral le zase? Verjetno. Tako pa jih vsak nabiralec želi pobrati čim več, in na koncu kakšen zabojček raje vrže proč, kot da bi pustil kaj za druge. Tekma, kateri bo nabral več, se bije že dolgo in res žalostno jo je opazovati. Žal se nadaljuje tudi pri nabiranju ogroženih rastlin.

Izginjajoča arnika

Arniko so zunanje, za celjenje poskodb in ran, začeli uporabljati šele v 17. stoletju. Ker se je pokazalo, da je zelo učinkovita, je odtlej povpraševanje po njej čedalje večje, rastline pa je čedalje manj. Zdaj že nekaj časa velja za ogroženo. Ali bo obstala v naravi, je v veliki meri od-



Tavžentroža



Arnika

visno od nas. Lara Lapajne Golob omeni, da je arnika po travnikih okoli kmetije njenih staršev vedno uspevala. »Nadmorska višina (1000 metrov) in ugodne rastne razmere so pripomogle, da se je ohranila do danes, čeprav je pred leti že skoraj izginila, ker se je začelo intenzivno gnojenje z umetnimi gnojili. Odločitev staršev za ekološko kmeto-

vanje in opustitev umetnih gnojil sta botrovali temu, da se je ponovno začela pojavljati in je je iz leta v leto več,« ponosno pove sogovornica. Ker pa je arnika zaščitena in jo je prepovedano trgati, je morala Lara za njen odvoz iz narave zaprositi Agencijo Republike Slovenije za okolje, in ta ji je izdala dovoljenje pod nekaterimi pogoji. Tako se lahko pohvali z izdelki z domačih travnikov. Na vprašanje, ali bi lahko arniko pridelovali tudi na vrtu in ali bi potem učinkovala tako kot prostorasla, odgovarja: »Arnika zahteva posebne rastne razmere in jo je zelo težko gojiti na vrtu. Naša rastišča se uvrščajo med dva ohranjena habitatna tipa, ki sta varovana prednostno. Divje rastočo arniko (*Arnica montana*) pa medtem drugod nadomešča ameriška arnika (*Arnica chamissonis*), ki ima podobne lastnosti in ni zahtevna za gojenje. Če jo v prihodnosti še želimo imeti v naravi, ljudem toplo priporočam, da si za svoje veselje poskušajo doma posaditi sadike arnike, ki so na voljo, tisto v naravi pa naj raje pustijo pri miru, da se bo sploh imela priložnost ponovno razrasti. Pojimo v naravo, uživajmo in uživajmo njene lepote, a cvetlice pustimo pri miru.«



Oman

Travniki so postali le še rumena preproga regrata

Arnika ni osamljen primer. »Zaradi intenzivnega gnojenja z umetnimi gnojili namreč ne izginjajo samo redke zaščitene vrste, ampak tudi mnogo drugih vrst cvetlic in trav, ki so včasih rastle na teh mestih. Sedaj so travniki monotoni, brez cvetočih rastlin, spomladi pa so ena sama rumena preproga regrata,« izpostavlja sogovornica in omeni, da tudi rumeni svišč ali košutnik, poznan kot encijan, izginja s travnikov, čeprav je dosti manj zahteven za gojenje na vrtovih kakor arnika. »Lahko ga zasadimo na vrt. Tako bomo ohranili rastlino in preprečili zamenjavo ob nabiranju, če je ne poznamo dovolj dobro. Nabiralci, ki niso dovolj veščji, ga lahko zamenjajo s strupeno čemeriko, saj sta si ti dve rastlini na videz podobni.« Sicer pa je pri nas poznana zaščitena rastlina še Astromontana oziroma srhkodlakavi oman (*Inula hirta*). »Tradicionalno so jo namakali v žganju in uporabljali za blaženje glavobolov. Če ne bomo pri nabiranju postali odgovornejši, se bomo kmalu lahko poslovili tudi od tavžentrože (*Centaurium erythraea*), ki jo najdemo le še tu in tam.«

Jih je smiselno prenesti na vrtove?

Rastline sicer lahko prenesemo iz narave na vrtove, a po učinkovinah in moči so zagotovo najboljše tiste z domačega, naravnega rastišča, ki so si ga izbrale same. Na kemijsko sestavo učinkovin vpliva mnogo dejavnikov, in rastne razmere na vrtu so drugačne kakor v naravi, poudarja Lara Lapajne Golob. A če si zdravilne rastline želimo imeti za domačo rabo in brez njih res ne moremo, bo vsekakor bolje, če jih bomo povabili v svoj vrt, kot da jih v naravi iztrebimo do zadnje. Dajmo jim priložnost, da se bodo na naših visokogorskih travnikih ponovno počutile domače. ■



Encijan